

incentives for their implementation. The necessity of forming of legal tools of technological development of the metallurgical development is justified in the article too.

Key words: *production technologies, innovative technologies, metallurgical production, environmental problems, legislative support of innovative activity.*

УДК 346: 332.82

БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ (ВВЕДЕННЯ В ПРОБЛЕМАТИКУ)

В. А. Ціленко, здобувач
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Досліджено питання господарсько-правового забезпечення будівельної політики держави. Визначено загальні вади організації будівництва та шляхи подолання кризових явищ.

Ключові слова: *будівельна політика, будівництво, будівельна діяльність, будівельні кластери.*

Постановка проблеми. Безумовно, розвиток економіки країни залежить від прогресу в галузевих сферах: промисловості, сільському господарстві, транспорті та зв'язку, будівництві, освіті тощо. Всі галузі економіки пов'язані між собою. Кожна галузь взаємодіє з іншою і вплив однієї галузі на іншу визначає стратегію розвитку як самої галузі, так і економіки в цілому. Залежно від ступеня впливу кожної галузі на іншу розвивається вся економіка. Будівельна галузь виконує роботи з нового будівництва, реконструкції та розширення виробничих потужностей інших галузей. А також будівельна галузь використовує результати виробничої діяльності інших галузей. На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває стратегічне планування, за допомогою якого розробляється план і коригуються завдання відповідно до тих змін, які вносяться особливостями розвитку та взаємодії різних галузей економіки. Стратегія розробляється на основі довгострокових завдань згідно з прийнятою політикою використання ресурсів і досягнення поставленої мети. При цьому значна увага звертається на розробку і використання інструментів впливу взаємозв'язків між галузями економіки.

Ефективність розвитку економіки та її галузі оцінюється значеннями прийнятих макроекономічних показників: валовий внутрішній продукт, дохід, випуск продукції, основні засоби тощо. Ефективність інструментів взаємодії між галузями оцінюється за допомогою методів порівняння галузей за прийнятими показниками. Вибір політичної, соціально-економічної стратегії є компромісом між факторами, що характеризують галузі економіки. Оскільки будівельний комплекс є важливою галуззю економіки, що істотно впливає на розвиток інших галузей та економіки в цілому, то визначення величини впливу будівельної галузі на інші галузі і навпаки як інструментів впливу будівельної галузі на інші є важливим завданням при розробці стратегічної політики країни [1].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Важливі теоретико-методичні проблеми забезпечення регулюючого впливу держави на господарську діяльність, що є основою дослідження будівельної політики держави, посідають вагоме місце в роботах науковців усіх напрямів права, а саме: О. Вінник, Д. Задихайла, В. Мамотова, В. Пашкова, О. Подцерковного, В. Устименка, О. Шаповалової, В. Щербини та ін. Але ці науковці при опрацюванні зазначених питань не приділили достатньої уваги конкретним питанням щодо будівельної діяльності, розглядаючи її лише в межах такого поняття, як «капітальне будівництво».

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження шляхів забезпечення впливу держави на будівельну діяльність та особливостей будівельної політики держави.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу нормативно-правових актів і публікацій в аспекті новоприйнятих ЦК і ГК України можна стверджувати, як вважають деякі вчені-господарники, що будівельна діяльність є господарською діяльністю, пов'язаною зі створенням нових, відновленням, розширенням та вдосконаленням наявних об'єктів виробничого і невиробничого призначення, що належить до основних фондів. Будівельна діяльність охоплює комплекс робіт — проектних, будівельних, монтажних, пусконаладжувальних та ін., пов'язаних із будівництвом об'єкта, що виконується у технологічній послідовності з метою створення будівельної продукції. Вона відображається через будівництво. У зв'язку з цим звертає на себе увагу визначення терміна «будівництво», який передбачений у Рекомендаціях щодо безпеки та гігієни праці у будівництві від 20 червня 1988 р. № 175. Так, відповідно до п. 2 розділу 1 Рекомендацій термін «будівництво» охоплює: будівельні роботи, серед них земляні роботи і спорудження, конструктивні зміни, реставраційні роботи, капітальний і поточний ремонт (куди входять чищення і пофарбування) та знесення усіх видів будинків чи будівель; цивільне будівництво, куди входять земляні роботи і спорудження, конструктивні зміни,

капітальний і поточний ремонт та знесення, наприклад, аеропортів, доків, гаваней, внутрішніх водних шляхів, гребель, захисних споруд на берегах річок і морів поблизу зон обвалів автомобільних доріг і шосе, залізниць, мостів, тунелів, віадуків та об'єктів, пов'язаних з наданням послуг, таких як комунікації, дренаж, каналізація, водопостачання і енергопостачання; монтаж, демонтаж будов і конструкцій з елементів заводського виробництва, а також виробництво збірних елементів на будівельному майданчику [2].

Наведене свідчить про те, що поняття «будівельна діяльність» і «будівництво» не тотожні. При цьому будівельна діяльність — це сукупність організаційно-правових засобів, спрямованих на забезпечення і координацію роботи проектних будівельних контролюючих суб'єктів організаційно-правових повноважень з метою забезпечення будівництва. Будівництво, як уже зазначалося, — це види робіт, пов'язаних із спорудженням нових, відновленням, реконструкцією, вдосконаленням об'єктів виробничого і невиробничого призначення [2].

У свою чергу такі вчені-господарники, як О. Вінник, В. Щербина та ін., використовують поняття «капітальне будівництво», яке було запроваджене ще В. Мамутовим.

Так, О. Вінник зазначає, що термін «капітальне будівництво» використовується у двох основних значеннях. У першому значенні капітальне будівництво визначається як комплексна галузь економіки сфери матеріального виробництва, завдання якої — інвестування шляхом створення чи відтворення основних фондів, перетворення інвестицій на будівельну продукцію. Класифікатор будівельної продукції містить понад 1700 її найменувань. У другому значенні — це форма інвестиційної діяльності, а саме: господарської діяльності щодо виробництва основних фондів, яка полягає у здійсненні суб'єктами інвестиційної діяльності щодо реалізації інвестицій у будівельну продукцію [3, с. 531–532].

Господарські правовідносини, які виникають при здійсненні будівельної діяльності, крім ГК та ЦК України регулюються законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про основи містобудування», «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», «Про архітектурну діяльність», «Про майнову відповідальність за порушення умов договору підряду (контракту) про виконання робіт на будівництві об'єктів», «Про планування і забудову територій» та ін.

Поняття «будівництво», підкреслює О. Віхров, у законодавстві охоплює широке коло робіт, пов'язаних зі створенням нових, відновленням, розширенням та вдосконаленням існуючих об'єктів виробничого і невиробничого призначення, що належать до основних фондів [4, с. 120].

Основним інтегрованим засобом макроекономічного впливу держави на розвиток будівельної галузі є ухвалення відповідних прогнозних і програмних

документів. Програми розвитку галузей економіки розробляються з метою реалізації державної структурно-галузевої політики щодо стимулювання розвитку відповідних галузей економіки, концентрації фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу країни, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для розв'язання найважливіших проблем галузі. Реалії сьогодення вимагають від держави програмної діяльності і щодо окремих ринків як системних та комплексних об'єктів правового регулювання. Зокрема, чи не найбільшої уваги з боку держави вимагає і будівельний ринок, адже йому потрібна комплексна система державного регулювання, яка б за своїм змістом мала стимулюючий характер [5]. Невипадково В. Пашков, досліджуючи правовідносини, зазначав, що вони виникають на підставі норм права індивідуалізованого суспільного зв'язку між особами, який характеризується наявністю суб'єктивних прав та обов'язків і гарантується примусовою силою держави [6, с. 22]. У цьому сенсі політика держави в цілому та місцевих органів влади зокрема у кожній окремій галузі має ґрунтуватися на знанні економічних процесів, достовірних багатоваріантних прогнозах та мати антикризову спрямованість. У цьому контексті будівництво є специфічною галуззю, з одного боку, для національного господарства воно виступає важелем економічного зростання, оскільки реалізує більшу частину інвестицій в основний капітал усіх галузей виробничої сфери та інфраструктури, фактично формуючи структуру економіки; а з другого — цивільне будівництво відображає певні результати соціально-економічного розвитку. У свою чергу житлове будівництво може виступати рушійною силою економіки. На національному та регіональному рівнях така двоїстість виробничо-споживчих якостей будівництва виявляється у дуже складному і ще маловивченому економічному механізмі його взаємовідносин з іншими галузями економіки. Так, будівництво залежить від тенденцій на фінансових ринках, соціальної, економічної та фінансової політики держави, зокрема щодо методів державного регулювання галузі в умовах ринкових відносин, прямої державної підтримки будівництва [7]. Тобто, зазначає Д. Задихайло, за цих умов основний тягар виконання державних програм покладається на організаційні та ресурсні заходи, які зазвичай виявляються мало-ефективними [8, с. 62].

Будівництво як особлива сфера господарювання, котрій притаманні значні ризики, що складно виміряти і відповідно враховувати в поточній діяльності, слугує важливим показником стабільності в державі. Разом з цим будівельна галузь залежить від впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а її розвиток — від правильності обраних управлінських рішень як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні [9, с. 197–202]. Узагальнення існуючих

підходів до визначення поняття ризику дозволило встановити властивості ризику, що виникає на рівні галузі. Він має бути вимірним (можливість передбачення і точність оцінки), прогнозованим (можливий результат, наслідки, характер впливу на макроекономічні параметри), керованими (можливість установлення, захисту, регулювання), альтернативним (містити декілька варіантів рішень щодо захисту), класифікованим (здатність до ідентифікації), мати сферу оточення (джерело, фактори, природа виникнення), охоплення (масштаб наслідків), реальність вияву (достовірність оцінки, ймовірність виникнення), місце впливу (прогноз конкретних мінімальних і максимальних наслідків), тривалість дії (постійний, періодичний, тимчасовий). Зазначені властивості можуть бути покладені в основу класифікації ризиків у будівництві. До факторів, що визначають вплив ризиків на ефективність господарських рішень у будівництві, пропонується віднести загальну тенденцію розвитку галузі протягом визначеного періоду; небезпеки у внутрішньому та зовнішньому середовищі будівництва; місце ризиків у формуванні загального економічного результату функціонування галузі та окремих суб'єктів господарювання, що представляють галузь [10].

Загальною вадою організації будівництва в Україні є високі транзакційні витрати, пов'язані із громіздкою системою отримання дозволів і погоджень. За рейтингом Світового банку, Україна за дозвільним законодавством у будівництві знаходиться на 179-му місці зі 183 країн. Також спостерігається тенденція до зростання цін на продукцію галузей, що забезпечують будівництво. Водночас розвитку будівництва в Україні може сприяти зниження під час кризи цін на житлову нерухомість [11].

З метою подолання кризових явищ у будівельній галузі у Законі України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» передбачено такі заходи з підтримки будівельної галузі та житлового будівництва: викуп у забудовників (фінансових установ) нереалізованого житла в об'єктах, що будувалися із залученням коштів фізичних осіб у разі неспроможності забудовників продовжувати будівництво; державна підтримка громадян на будівництво (придбання) доступного житла; створення умов для отримання громадянами житла в оренду з викупом; надання пільгових кредитів на житлове будівництво і компенсаційних ставок за ними; викуп державою іпотечних кредитів, отриманих фізичними особами. Також заплановане збільшення статутних капіталів державних банків та Державної іпотечної установи з метою надання кредитів на завершення будівництва багатоквартирних житлових будинків. При цьому основними джерелами фінансування окреслених заходів визначено кошти державного бюджету, зокрема Стабілізаційного фонду; кошти місцевих бюджетів; інвестиції юридичних та фізичних осіб, а також кошти інших джерел, якщо це не суперечить законодавству України [10].

Головна проблема будівельної галузі України — формування позабюджетних інвестицій. На сьогодні існують декілька можливих способів залучення ресурсів для кредитування будівництва і придбання житла. Джерелами цих ресурсів, зокрема, можуть виступати: населення, яке потребує поліпшення житлових умов; підприємства, які бажають розв'язати житлові проблеми своїх співробітників; державні органи управління і місцеві адміністрації; фінансові інвестори.

Зараз, у період продовження фінансово-економічної кризи в Україні, одним з оптимальних шляхів розвитку вітчизняної економіки та будівельного сектору зокрема може бути формування будівельних кластерів по всій території України. Проте відповідно до рекомендацій ЄС щодо розвитку кластерів важливими аспектами впровадження активної політики кластеризації повинні бути: чітке бізнес-середовище, довіра до влади, активне зростання регіонів та політика підтримки розвитку кластерів на рівні держави та на рівні регіонів [12]. Саме ці аспекти мають бути враховані вітчизняними центральними та регіональними органами влади для активного просування політики кластеризації, особливо у напрямі розвитку будівельних кластерів. Кластери повинні бути відкритими, гнучкими та зацікавленими у максимальному залученні як вітчизняних, так і міжнародних розробок та напрацювань у будівельній сфері [13]. Саме кластери сприяють удосконаленню діяльності у сфері послуг та здатні інтегрувати малі, інноваційні будівельні організації та підприємства. Європейський досвід показує, що кластери є тим мікроекономічним фактором, який впливає на процвітання регіону. Економічне процвітання різних регіонів європейських держав прямо залежить від рівня розвитку кластерів у них [14, с. 30].

Одним із шляхів фінансового забезпечення житлового будівництва може стати довгострокове кредитування, або іпотека. Іпотека — це застава землі та нерухомого майна для отримання в банку довгострокового кредиту. Нині іпотека є найпоширенішим видом фінансових операцій у розвинених країнах. Вкладання коштів в іпотечне кредитування будівництва житла можна віднести до найліквідніших банківських активів. Сутність іпотеки зводиться до того, що вартість житла, яке клієнт бажає збудувати, розбивається на дві нерівні частини — базову і термінову; базову вартість клієнт сплачує відразу за рахунок власних коштів, тоді як термінова гаситься за рахунок банківського або будь-якого іншого кредиту.

Якщо розглядати будівництво у вузькому значенні, зокрема житлове будівництво, то можна відокремити такий спосіб інвестування будівництва, як надання субсидій, тобто одноразових безоплатних коштів, що надаються державою малозабезпеченим верствам населення, які потребують поліпшення житлових умов.

Висновки. Будівельну політику держави слід розглядати як її цілеспрямований вплив на господарську діяльність у будівництві, межі та сутність якого

зумовлені особливостями будівельних відносин як комплексної, технологічно складної та залежної від зовнішніх факторів системи. Важливим елементом будівельної політики держави має бути визначення доцільності впровадження будівельних кластерів та інвестицій з використанням державних програм субсидування громадян та іпотечного кредитування. У свою чергу будівельна політика держави має підтримуватися прийняттям відповідних нормативно-правових актів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сазонова Л. І. Порівняльний аналіз розвитку будівельного комплексу і суміжних галузей : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.03 / Л. І. Сазонова ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. — Х., 2006. — 21 с.
2. Смолин Г. В. Господарське право України. Особлива частина : навч. посіб. / Г. В. Смолин. — Л., 2010. — 646 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ibook.at.ua/forum/29-198-1>
3. Вінник О. М. Господарське право : навч. посіб. — 2-ге вид., змін. та допов. / О. М. Вінник. — К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. — 760 с.
4. Віхров О. П. Правове регулювання господарських відносин в окремих галузях економіки : курс лекцій / О. П. Віхров. — Чернігів : КП «Видавництво “Чернігівські обереги”», 2003. — 207 с.
5. Ковальова О. П. Проблеми законодавчого забезпечення ЖБК в контексті будівельної політики держави / О. П. Ковальова // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». — 2012. — №2 (9). — С. 167–177.
6. Господарське право : підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін. ; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. — Х. : Право, 2012. — 696 с.
7. Куйбіда В. Уроки кризи і оновлене бачення будівництва / В. Куйбіда // Дзеркало тижня. — 2010. — 30 січ. №3 (782). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ssr.org.ua/content/ukr/archiv/dzerkalo_tyzhnya.pdf
8. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія / Д. В. Задихайло. — Х. : Юрайт, 2012. — 456 с.
9. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та пактичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. — К. : Наук. думка, 2000. — 390 с.
10. Паліга Н. Б. Підходи до оцінки ризиків організаційно-технічного і кадрового забезпечення будівельної галузі / Н. Б. Паліга // Економіка будівництва і міськ. госп-ва. — 2008. — №4, Т. 4. — С. 197–202.
11. Сухоруков А. Щодо напрямів антикризової політики у будівельному секторі України. Аналітична записка / А. Сухоруков, Т. Крупельницька / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/367/>.
12. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards world-class clusters in the European Union: Implementing the broad-based innovation strategy. — Brussels, 2008-11 p.

13. Белоконева Ю. В. Возможности великих і малих підприємств у створенні будівельного кластеру Донецької області / Ю. В. Белоконева, В. Н. Ращупкіна. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64058.doc.htm.
14. The Concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation: main statistical results and lessons learned. Europe INNOVA/PRO INNO Europe paper №9. — Luxembourg, 2008. — 84 p.

СТРОИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА (ВВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМАТИКУ)

Циленко В. А.

Исследованы вопросы хозяйственно-правового обеспечения строительной политики государства, общие препятствия в организации строительства и пути преодоления кризисных явлений.

Ключевые слова: строительная политика, строительство, строительная деятельность, строительные кластеры.

CONSTRUCTION ACTIVITY AS AN OBJECT OF ECONOMIC AND LEGAL POLICY STATE (START ISSUES)

Tsilenko V. A.

We study the issues of economic and legal support construction policy, common obstacles in the construction and the ways to overcome the crisis.

Key words: building policy, building, construction deyaelnost, building clusters.

УДК 342.95

МИТНИЙ РЕЖИМ: ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

*М. Г. Шульга, кандидат юридичних наук, доцент, професор
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Розглянуто проблеми визначення митних режимів за новим Митним кодексом України.

Ключові слова: митне законодавство, митний режим, митне оформлення.